

A SZÁZÉVES NÉPSZAVA

II. A NAPILAP

A nemzetközi munkásmozgalom fellendülése keretében a XX. század elején gyors fejlődésnek indult, s főként az 1905–1906. évi kormányzati válság harcaiban országos jelentőségű harcmezővé vált a magyarországi proletariátus szervezett politikai és gazdasági mozgalma is. Állásfoglalásai egyre nagyobb súllyal estek latba a társadalmi küzdelmek mérlegén. A mozgalommal kölcsönhatásban erősödött a szocialista sajtó is. A fejlődés megkövetelte, hogy a szociáldemokrata párt politikai napilapot jelentessen meg, hogy olyan központi orgánuma legyen, amely szocialista szellemben szervezi és neveli a munkásság százazreit, amely kellőképpen kifejezi a szocialista tömegpárt nézetét és követeléseit.

Az 1904. évi pártkongresszus határozata alapján 1905. április elejével a Népszava napilappá alakult át. Az anyagi feltételek megteremtése nem volt könnyű. A sajtótörvény értelmében ugyanis a politikai napilapnak magas összegű övadékot kellett az adóhivatalnál letétbe helyezni a bekövetkehető pénzbüntetések fedezetéül. Ezt és a szükséges többi pénzt csak úgy lehetett biztosítani, hogy a vállalkozást nyomdaalapítással kapcsolták egybe. Ez lehetővé tette a lap függetlenségét a tőkés nyomdaiparlatoktól. A szakszervezetek áldozatkészsége révén — amelyek szaklapjaik, egyéb nyomtatványaik előállítására hosszú időre leköltötték a nyomdát s jórészt előlegetők is a munkadíjat — az első évek deficitjét is fedezni tudták a nyomda bevételeiből. 1909-re a párt annyira megerősödött anyagilag, hogy berendezhette a Conti utcai székházat, s itt helyet kaphatott a Népszava szerkesztősége és kiadóhivatala is. Korszerűsítették a lapnyomdát is: nagy teljesítményű szedő- és rotációs gépeket állítottak üzembe. Néhány esztendő elteltével az expedíció már két teherautóval szállította a lapot. — A kocsi oldalán virító Népszava-felirat ország-világ előtt hirdette az előretört.

A mozgalom fejlődését jelzi, hogy a szociáldemokrata napilap mellett ezekben az években sok más szocialista sajtótermék megjelenésére került sor. Többszörösére nőtt a szakszervezeti lapok száma és példányszáma; 1904-ben indult a Szaktanács folyóirata, a Szakszervezeti Értesítő, az év végén pedig az *Ifjúmunkás*; 1905 tavaszán jelent meg először a *Némunkás*; ugyanez év őszén indult a *Világszabadság*, a szocialista földmunkások lapja; 1906-ban a párt elméleti folyóirata, a *Szocializmus*. A nagyobb vidéki városokban is megerősödtek s hetenként többször vagy éppen naponta megjelenő lapokká váltak a szocialista újságok (Pécs, Pozsony, Temesvár, Nagyvárad, Kassa, Győr, Kecskemét stb.). Példányszámuk pontosan nehezen állapítható meg. A Népszava napilap az első év (1905) végén mintegy 20–25 000 példányban jelent meg, s 11 000 volt az előfizetők száma; a nagyobb szaklapok közül a *Vas- és Fém-munkások Szaklapja* körülbelül 13 000, az *Építőmunkás* 20 000 példányban látott ugyanekkor napvilágot. Ezek a számok jelentősek, ha figyelembe vesszük, hogy a szervezett szocialista munkások száma 100 000 körül mozgott, tehát minden negyedik szervezett munkáshoz eljutott a Népszava, s csaknem minden szervezett munkás hozzájutott saját szakszervezeti lapjához. Ezek a számok azt is mutatják, hogy a szocialista lapoknak, s magának a Népszavának igen nagy szerepük volt a mozgalom életében, fenntartásában és irányításában.

Propagandista és szervező

A szocialista sajtó legfontosabb korabeli orgánuma kétségkívül a napilappá lett Népszava volt. Rendszeres olvasóinak számát a példányszám többszörösére tehetjük. A szociáldemokrata párt hivatalos lapjaként mindegyik a párt politikájának szócsöke volt. A naponta közölt vezércikkek, a közéleti eseményekhez fűzött glosszák rögzítették a párt álláspontját egy-egy, főként belpolitikai jellegű kérdésben; értékelték, bírálták, igyekeztek

érvényt szerezni a párt törekvéseinek. 1905 tavaszától 1914-ig, a háború kitöréséig, a Népszava politikai jellegű írásai — akár csak az egész párt politikája — az általános választói jogért folyó küzdelmet szolgálta. Ez a küzdelem a magyar politikai élet különböző erőhöz való szociáldemokrata állásfoglalások, törekvések, szövetségkötések és szövetségfelbontások bonyolult szövetvényét eredményezte a világháborút megelőző évtized folyamán, s a Népszava nemcsak pontosan tükrözte ezeket a változásokat, hanem egyik legaktívabb alakítója volt e politikának és változásainak.

Ebben a küzdelemben a Népszava összefogta és irányította a munkásmozgalom tevékenységét; *Pártügyek és Gyűlési tudósítók* rovatja százezres munkástömegek szervezését segítette elő. Nem kis szerepe volt a *Tőke és munka* rovatnak is, amely gyors információival és alapos elemzéseivel jól kiegészítette és támogatta a szaklapok gazdasági és szociálpolitikai küzdelmét. A lap viszonylag nagy teret szentelt a nemzetközi munkásmozgalom eseményeinek, beszámolt a II. Internacionálé tevékenységéről, rokonszenven írt az 1905-ös oroszországi forradalomról.

A Népszava a magyarországi korabeli kiadványok közül a legtöbbet tette a marxizmus eszméinek terjesztéséért, a szocialista világnézet kifejlesztéséért a szervezett munkásság soraiban. Ez a tevékenysége élesen szembeállította a lapot a korabeli polgári sajtóorgánumokkal; élesen foglalt állást, kritizált, vitázott; támogatta, gúnyolta a polgáridzsenti-klerikális világnézetet, politikai, esztétikai vagy etikai jellegű megnyilvánulásokat.

A lapnak — és szerkesztőgárdájának — nagy érdeme marad, hogy nem adott teret az ilyen esetekben könnyen előforduló, szektás, proletárgógiól áthatott állásfoglalásoknak. A maga igazán tudatában az eszmék, művészeti irányzatok szabad versenyének híve volt s kitűnő kritikusi (mindenekelőtt *Révész Béla* és *Bresztovszky Ernő*) segítségével biztos szemmel fedezte fel az irodalomban s a művészetben a maradó értékeket. *Csizmadia Sándor* „népies-egyszerűsítő” költészetével szemben egyértelműen *Ady* mellett foglalt állást; rajta kívül *Babits*, *Kosztolányi*, *Juhász Gyula*, *Kaffka Margit* és *Nagy Lajos*, *Anatole France*, *Zola*, *Gorkij* és *Tolsztoj* írásai fémjelzték a lap irodalmi rovatát, tartották magas szinten az 1907–1908-ban kiadott vasárnapi *Olvasótár* című irodalmi-művészeti mellékletet. A Népszava méltatta elsőnek a „Nyolcak” realista festészetét, a Népszava ismerte fel már igen korán *Barók* és *Kodály* művészetének egyetemes jelentőségét (*Reinitz Béla*).

A lap jellegzetes vonása volt az is, hogy központi orgánumként mindenkor tükrörképe volt a mozgalom s a párt belső helyzetének, ellentéteinek is. Nem volt ugyan független a párt vezetőségétől, mint a német szociáldemokrácia központi lapja, a *Vorwärts*, de időnként helyt adott olyan véleményeknek is, amelyek eltértek a vezetőség álláspontjától. A *Szabó Ervin* vezette ellenzék egyes fellépései, *Alpári Gyula* és támogatói kritikája éppúgy helyet kaptak a lap hasábjain, mint a párt vezetőinek megnyilatkozásai vagy a kritikákra írt válaszok. A Népszava tehát a párt belső vitafóruma is volt, s ilyen minőségben ma is egyik fontos forrása a párt és a munkásmozgalom történetének.

A lap szerkesztője 1905-től 1913-ig — kisebb megszakításokkal — *Garami Ernő* volt; mellette időszakonként *Weltner Jakab*, *Bresztovszky Ernő*, *Kunfi Zsigmond*, *Somogyi Béla* a helyettes szerkesztők; *Révész Béla* az irodalmi rovat, *Varga Jenő* a közgazdasági rovat élén fejtett ki színvonalas tevékenységet. Tagja volt a szerkesztőségnek a két népszerű költő, *Farkas Antal* és *Gyagyovszky Emil*, dolgozott a lapnak *Böhm Vilmos*, *Rónai Zoltán*, *Révész Mihály* — aki később a Népszava történetének első feldolgozója is lett —, akkor a szerkesztőség titkáráként tevékenykedett. A század első éveiben a lapnál dolgozott *Szabó Ervin* is, aki ekkor — mint erről már ír-

tunk — a tartalmas Népszavánaptárakat is szerkesztette.

Az a jelentős szerep, amit a Népszava a szociáldemokrata tömegmozgalom fejlődésében és az úgynevezett „második magyar reformnemzedék” összefogásában, a demokratikus és szocialista erők tömörítésében betöltött, ki-hívta maga ellen Tisza István és a munkapárti kormányok ádáz gyűlöletét, megtorló intézkedéseit. A kormánylapok és a klerikális sajtó támadásai, rágalmi mellét — különösen az 1910-es évek elején — gyakoriak voltak a sajtópercek, mindennaposak a lapelkobzások, a Népszava utcai árusításának eltiltása.

A próbakö

Ebben a helyzetben találta a Népszavát az első világháború. A hadüzenet előtti válságos hetekben a lap még bátor cikkekben leplezte le az osztrák-magyar imperializmust, mint a Szerbia elleni háború fő okozóját s — a munkásság érdekeit kifejezve — határozottan tiltakozott a háború ellen. A háború kitörése után azonban, midőn érvénybe lépett az előzetes cenzúra s a hadügyminiszter a lap betiltását követelte, elhalkult a Népszava tiltakozása. A szociáldemokrata szervezetek maguk és a lap „átmentésére” fordították maradék energiájukat. A világháborúvá szélesedő vérontás kezdetén a *Magyarországi Szociáldemokrata Párt* — a II. Internacionálé többségével együtt — a *szovinizmus uszdlába került*. Így a Népszava is — egyfelől a kivételes törvények szorításában, másfelől a *pártvezetőség szociálszovinizta magatartásának megfelelően — hangot változtatott. Cikkei „a cárizmus elleni harc jogosultsága” hirdetésével elkendőzték a háború igazi jellegét. A munkásokat eddig internacionalizmusra nevelő sajtóorgánum — ekkor már négy évtizedes múltját meghazudtolva — átmenetileg az imperialista rablőháború támogatója lett.*

Hamarosan változott azonban a helyzet. A hadban álló országok népére felmérhetetlen szenvedéseket hozott a világháború. A tőkés és a földbirtokosok a kivételes törvényeket a kizsákmányolás fokozására használták ki. A terror ellenére is hangot kapott a tiltakozás, s a Népszavában is megjelentek, majd gyakoribbá váltak a háborúval szemben álló megnyilatkozások, feltárltak a háborús kizsákmányolás és elnyomás kirívó tényei. A lap hasábjain sokasodtak a fehér foltok, az „ablakok” — a cenzúra működésének nyomai.

Az 1917. évi oroszországi februári polgári demokratikus, majd az októberi szocialista forradalom nyomán fellendülő munkásmozgalom a Népszavát is akcióra bírja: hasábjain az ország demokratikus átalakítását és a mielőbbi békekötést sürgeti. Tény, hogy az általános választójog, az egyesülési és gyülekezési szabadság bevezetését, a cenzúra eltörlését követelő szava egyre erőteljesebbé válik, ez azonban ekkor már nem elégti ki a munkásságot: a *Népszava, mint a párt vezetősége is, elmaradt a rohamosan fejlődő események mögött. 1918 őszén a párt irányításában a forradalom közeledtét jobban érzékelő Kunfi Zsigmond* került előtérbe, s így a forradalmasodó tömegek, valamint az egyre határozottabban fellépő baloldali csoportosulások nyomása alatt a párt egésze, s a Népszava is előbbre lépett. 1918 októberében, ha téován is, de már az összhangot kereste a forrongó tömegek követeléseit és a maga mérsékeltbb reform-elképzelései között. S amikor a forradalom már ténnyé vált, midőn a katonai munkástömegek rohamra indultak a régi rend ellen — 1918. október 31-én a Népszava is csatlakozott hozzájuk, s röplapján a forradalom győzelme érdekében általános sztrájkba hívta az ország munkásságát.

Mucsi Ferenc